מעשה בב' בני אדם

[דף לא ע"א] שהמרו זה עם זה. אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ת' זוז. אמר אחד מהם אני אקניטנו. אותו היום ערב שבת היה והלל חופף את ראשו. הלך ועבר על פתח ביתו. אמר מי באן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו. א"ל בני מה אתה מבקש. אמר לו שאלה יש לי לשאול. א"ל שאל בני שאל. מפני מה ראשיהם של בבליים סגלגלות. א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם חיות פקחות. הלך והמתין שעה אחת. חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו. א"ל בני מה אתה מבקש. א"ל שאלה יש לי לשאול. א"ל שאל בני שאל. מפני מה עיניהן של תרמודיין טרוטות. א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין החולות. הלך והמתין שעה אחת. חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו. אמר ליה בני מה אתה מבקש. אמר ליה שאלה יש לי לשאול. א"ל שאל בני שאל. מפני מה רגלוהם של אפרקיים רחבות. אמר ליה בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים. א"ל שאלות הרבה יש לי לשאול ומהיכא אני שמא תכעוס. נתעטף וישב לפניו. אמר ליה כל שאלות שיש לך לשאול שאל. א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל. א"ל הן. א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל. אמר ליה בני מפני מה. אמר ליה מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. א"ל הוי זהיר ברוחך, כדאי הוא הלל שתאבד על ידו ת' זוז ות' זוז והלל לא יקפיד:

עין איה

קיג. מעשה בשני בנ"א שהמרו זה את זה, אמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יטול ארבע מאות זוז. אמר אחד מהם אני אקניטנו. לפעמים יש שיצא איש למלומה ולא ידע כת האויב הניצב כנגדו, כי יחשוב אותו לחלש ואין אונים, אז לא יהיה נחרץ כ"כ לחגור עז ועצמה בעצה ותחבולה איך לנצחו, ואם יפול בנופלים אין בל פלא, ואין מזה ראיה על גבורת הגיבור, מאחר שאותו שכנגדו חשב אותו לחלש לא היתה גבורת התנגדותו שלמה. מה שא"כ כאשר יכיר הלוחם עם מי הוא לוחם, ואחרי ידיעה שלמה בערך גבורתו הנפלאה של אותו שכנגדו הוא יוצא להלחם עמו, אז ודאי יבור לו האמצעים היותר מסוגלים לנצח את הגיבור שעליו הוא מגיח קרב, ורוחו בקרבו יעורר בגבורה עצומה, ואם בכ"ז יפול מנוצח, אז נדע גבורת הגיבור. ע"כ ספרו לנו בזה, ששני האנשים ידעו מגבורת ענותנותו של הלל, עד ששניהם המרו וא"ז בתחילה וכ"א אמר לחבירו, שמי שילך ויקניט את הלל, דייקו "שילך ויקניט", כי למלאכה גדולה כהקנטת העניו הנפלא הזה צריך הליכה מיוחדת, כלומר סילוק כל רעיון וכל עסק מטריד הצדה ולפנות עסקיו ורעיוניו רק למטרה זו, להקניט את הלל.

* * *

ההטרדה למצב המנוחה, וההסכמה של ההכנה לטרדא כבר עברה ושלות המנוחה עוד לא באה. ואם נוסף לזה הוא עסוק אז בענין המבדילו בטבע נימוסו מבנ"א אחרים, יהיה ההכשר להתרגש מדבר המרגיז, הבא בלא סדר והכשר קדום, יותר עלול. ע"כ כמה היתה השעה מכוונת להתרגשות מצד החוצפה הבלתי משוערת, שהעיז הממרה הזה נגד נשיא ישראל, בהיות אותו היום ע"ש, וגם הלל היה חופף את ראשו, מלתא דציניעותא, המפרידה הבנתו מבנ"א צדדיים ושינוי רוחותיהם. שרק עם תכונת מצב הנפש שראויה להמצא בזמן כזה תציין לנו עד כמה היתה מדת הענוה והסבלנות מוטבעת בעומק קדושת קיד. אותו היום ע"ש היה והלל חפף את ראשו. הסיבות שמישבות את הדעת, שלא יהיה האדם מתרגש ובא לידי הקפדה, תהיינה ברוב או במצב המנוחה השלמה, שאז דעתו של אדם מיושבת ולבו רחב ולא ירגיזוהו כ"כ בנקל דברים שהם למורת רוחו, אע"פ שמצד אחד עלול מצב המנוחה ביותר להיות האדם נח להתרגש, מפני שהוא מוצא את עצמו מופרע ממנוחה והשקט, ע"י אותו הדבר המעירו להיות נקנט, מ"מ יש בזה ג"כ צד יתרון, שכח המנוחה מישב את הנפש עד שיוכל לסבול בשלות לב גם מה שהוא ההיפוך מתכונתו. ולאידך גיסא, מצב ההטרדה ורוב העבודה לפעמים יכשירו את האדם להיות נח וסבלן, אע"פ שמנוחת הנפש השלמה תחסר לו אז, אבל ההכנה הנמצאת בהיות האדם מסור לעול של טרדות הנפש היא בעצמה תכשירהו לסבול ג"כ דברים שהם שינויים במצב רוחו, ויוכל לסבול ג"כ מצד זה ענין הראוי להיות מקניט, אע"פ שהרחבת הלב ותכונת הנפש הנדרשת להשקט הראוי להמצא מצד המנוחה, חסרה אז. אמנם בהיות האדם מכשיר עצמו לצאת ממצב של עול והטרדה למצב של מנוחה ושלות הנפש, אז מתקבצות שתי הסיבות ביחד, שכ"א מהנה גורמת שלילת כח הסבלנות ועלילות הנטיה להתרגשות ורוגז. כי מצב המנוחה עוד לא בא, שיעזור להרחיב את הדעת, וההסכמה הפנימית הנמצאת באותם הזמנים, שהאדם מסור בהם לעול השינויים המודמנים במשך המון המיית החיים המעשיים גם היא חסרה, ע"כ האדם אז עלול להתרגשות משני הצדדים. יש אמנם עוד דבר שמשקיט [את] כח ההקפדה, והוא בהיות האדם מוכן להיות מתערב עם בנ"א, באותה שעה ככבר הדעה הפנימית שבו מתעתדת לקבל רשמים שונים מאנשים שונים מרוחו ולסוכלם. אבל בעת שהאדם מכין עצמו למצב המחייבו להיות נפרש מבנ"א מצד הצניעות, וביותר כהיותו עסוק בעסק גופני נמוך ומוכרח, אז עלילות ההקפדה נכונה יותר לבא לדכר הבא מן הצד שלא כרוחו, מפני מיעוט הכנתו לשינוי דיעות. ובשימנו על לב את אלה, כמה נפלא הוא ההכשר להתרגש דוקא ביום ערב שבת, שהאיש הישראלי מוכן הוא להיות מעתיק עצמו ממצב

נתעטף ויצא לקראתו. דרך הענוה האמיתית היא

לכבד ג"כ את עצמו במדה הראויה, כי יסוד הענוה היא הכרת האמת לאמתתה, בלא שום עורון וערבוביא של דמיון, שברוב האנשים האהבה הנפרזה לעצמם מסמאת את עיניהם מלראות כחסרון הנמצא בעצמם, וממילא גם בסובת ריעיהם וביתרונם. אכל העני רואה את עצמו מכובד מצד צלם אלהים אשר בו, מצד החכמה והטוב הנקנה בנפשו, ומוכן לראות ג"כ את חסרונותיו בלא שום משוי פנים, וכן רואה הוא ביתרון חבירו מצד צלם אלהים וסגולת הנפש. ע"כ בהיותו מכבד את עצמו, יתכוין שיהיה בכבודו מכבד לאחרים, שיותר ניכר הוא כבוד הבריות כשמכובד מכבד אותם משיכבדם בזוי. ע"כ מצא לנדרש שיהי' מתעטף, שזהו רגש הכבוד, שמתיחש לעצמו בהיותו הדור בלבושו מעוטף בנימוס, להורות שאין הענוה באה מחסרון הכרה של רגש הכבוד כ"א דוקא מהכרתו והכרעתו לטוב ובמדה הוגנת. ויצא לקראתו כשהוא עטוף, כדי שיהיה הבא אצלו מתכבד בכבודו.

קיז. א"ל בני מה אתה מבקש. מתנאי הענוה [הוא], שיחובר עמה הכבוד לזולתו. אמנם הכבוד כשהוא לעצמו עוד איננו גמר התכלית כ"א שתחובר עמו האהבה. והאהבה כשמתחברת עם הכבוד חביא לידי מעשה, להיות מוכן לטובת חבירו בפועל. וכשתהיה ההכנה להיטיב מצורפת עם רחשי הכבוד והאהבה, אז תהיה הסובה מקובלת להמקבל ולא ירגיש עמה בושה וכבידות. ע"כ אחרי הוראת הכבוד של הפעולה, מההתעטפות והיציאה לקראתו, הורה הוראת האהבה, באמרו בני, להורות שיחוש אליו אהבה טבעית כאהבת אב לבנו. ואחרי האהבה הציורית אמר לו מה אתה מבקש, כלומר, שהוא מוכן ג"כ להגשים את האהבה בפועל למלא מבוקשו במה שיהיה בידו.

קיח. א"ל שאל בני שאל. העניו האמיתי לבבו מלא אהבה לכל אדם ומוכן הוא בכל לב למלא כל חפץ לב כל איש שיש בידו למלאותו. ומתוך שמעלת הנפש האנושית היא גדולה בעיני העניו הוא מוכן למצא תועלת בכל מחשבה וכל רעיון אפילו של קטני בני אדם, מפני שיוצא מנפש שיסודה היא החכמה שחקק בה צור העולמים. ע"כ אמר לו: שאל בני שאל, שאל מצד עצמות השאלה שאולי תחכימני באיזה ענין ורעיון חדש, ושאל ג"כ עבורך, עבור חפצך לשאול לשם איזה תכלית שהצבת לך, מפני ש(מ)אהבתי לך בתור נברא בצלם אלהים היא כאהבת האב לבנו, שעצם מילוי החפץ שלך הוא לי עונג ונחת.

קכ. מפני מה ראשיהם של בבליים סגלגלות. א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שאין להם חיות פקחות. הוא חשב להקניטו במה שאחר כל פריצת הנימוס שפרץ כנגדו הנהו שואלו דבר שאין בו תוכן לא מעשי ולא מוסרי, באשר חשב שאי אפשר כלל לתן טעם וסיבה לשינויים כאלה בחיתוך הגוף. ואם שהם קלקולים נגד החוש האסתטי, שיותר נאה והדור הוא שלא יהי' הראש בעיגול גמור כ"א מהוקצע קצת, "כפלח הרימון רקתך"[1], ומה יועילו דברים של מה בכך כאלה, כהיותו נוסף על כל אפיסת התועלת מוכיחו ג"כ נגאי גופני הכולל ג"כ אותו בהיותו בבלי[2].

קכא. מפני שאין להם חיות פקחות. ע"כ זה הוא מההשגחה של רחמי עליון ב"ה, להקל ההולדה ע"י כדוריות הראש שיוצא יותר קל, וזהו עיקר הלידה. ע"כ מובן הדבר שהמוסר העיוני היוצא מזה הוא נעלה מאד, עם כל נמיכות וקריבות הפתרון להתבונן חסדי השי"ת איך הוא שומר פתאים[3], והכין בחמלתו הגנה טבעית נגד החסרון הנמצא בחלק מחלקי הישוב שהוא בא אמנם מחסרון והתרשלות.

קכא. הלך והמתין שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. לפעמים מתגברת באדם מדה אחת רעה מפני מאורע של שעה שנתעורר הרבה לעשות זר מעשהו, וכזה כח הסבלנות יש לה יחד לתלות עליו. אבל כשמתגבר הדבר שגם אחרי המנוחה וישוב הדעת חוזר לאולתו, אז הדבר נודע שעצם הרע כבר קנוי בטבעו קנין חזק, וכגון זה ראוי לכעוס ולזרוק מרה של קפידא. ע"כ הלך והמתין שעה אחת, ע"כ הלך וחזר כיחוד ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל בקשיות עורף נפרזה, שתחת שבתחילה הבליטה הקריאה רק את קלות ראשו כנגדו, שכדאי בזיון וקצף גם עלי', עכשיו הבליטה הכוונה המכוונת להרעימו ולבזותו, שזה מגדיל כח הניסיון וערכו.

קכב. נתעטף ויצא לקראתו, א"ל בני מה אתה מבקש. גם ההכנה לקראת האיש שכבר הראה בפועל הכוונה לבזותו לא פעלה על אביר הענוים [ש]לא למעט בשביל זה בכבוד עצמו הראוי בשביל כבוד הבריות, שהי' עולה על הדעת שהמיעוט בכבוד עצמו הוא הגנה שלא יקפיד על בזיונו. אבל לא כן הדבר בהעניו הגמור, שכבוד עצמו הראוי מצד כבוד שמים אשר יצר את האדם בצלמו, לא יתמעט חיובו אצלו בכל דהוא, ודוקא עם זה תרומם נפשו אל ראש פסגת הענוה והסבלנות. ע"כ גם הפעם נתעטף, ולא מיעט גם מכבודו של הבא מאומה, וגם לא מאהבתו והזמנתו לקראת מבוקשו והבעת תקותו, כי יוכל להיות שימולא חסרונו בספרו לפניו מבוקשו אם יהיה באפשרו. ע"כ יצא לקראתו ובחבה גם כעת שאלו בני, בלשון המעורר הלב לאהבה, מה אתה מבקש, בהכנה ואהבה מעשית של מילוי המבוקש.

קכג. א"ל שאלה יש לי לשאול, א"ל שאל בני שאל. השאלה והתשובה הראשונה היתה מבארת יסוד קלות־הדעת נגדו של השואל. וכאן כבר היא מראה על הכוונה לבזות ולהלעיג, וממילא דבר חדש הוא גודל הסבלנות. שתחת אשר מהיציאה לקראתו יוכל התושב לחשוב שעלתה על דעתו של הנשיא לדון אולי בא ע"י הכרח אחר, וביחוד שההוראה בזה גלויה שלא לכד הנעימות החיצונית לא הושבתה אצלו כ"א גם מנוחת נפשו הפנימית וישוב [דעתו], עד שמוצא את עצמו מוכן לתשובת כל שאלה כפי ענינה וערכה.

קכד. מפני מה עיניהן של תרמודיין תרוטות. כיון בזה להעיר הקצף, באשר הראה פנים שילאהו עוד בשאלות שינויי הפרצופים שהם רבים מאד בין הגוונים השונים שבבנ"א. וכאשר בא מכללות הראש לעינים הורה שהוא אחז בסדר מעמד הגוף, א"כ הוא עלול לתיות נלאה ממנו עוד בהמון שאלות ובזות. שחשב שודאי ילאה למצא פתח התשובה על כולן ותקצר

קכה. א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין כין החולות. עומק הדעת את ד' הבא מעקב ענוה, הולך ומתפשט על כל המאורעות-שבחיים גם היותר פרטיים, עד שההשגחה העליונה מכשרת שינוי בצורת מבנה העינים לפי מצב מקום הדירה הבא מסיבות מדיניות, למען דעת עד כמה עין ד' צופיה על כל פרט מפרטי יצוריו, לא לבד בענין הלידה הכולל את כללות החיים כ"א גם בענין פרטי של שמירת בריאות העינים. ויש בזה עוד מוסר נוסף, עד כמה ההשגחה מקפדת על המועיל והשמירה מן הנזק יותר מעל היופי, עד שכדי להגן העינים מנזק של עורין הכשירה את צורתם ע"י הטריטות, להגן אע"פ שאינו לפי נועם החוש לענין היופי, וזה עצמו יביא את האדם לידי ענוה ומיעוט הקפדה אם הופרע הסדר הנימוסי של דרך ארץ והדרת הכבוד הראוי לו, שאמנם היא פרצה בהיופי המוסרי הראוי והנכון. אבל כשהאדם קונה דוקא ע"י סבלנות זאת את קנין הענוה בצד יותר חזק, הרי התועלת מתגברת באין פנות אל חסרון הנוי הנימוסי החסר מלהקפיד עליו.

קכו. הלך והמתין-שעה אחת, חזר ואמר מי כאן הלל מי כאן הלל. נתעטף ויצא לקראתו, א"ל בני מה אתה מבקש, א"ל שאלה יש"ל לשאול, א"ל שאל בני שאל, מפני מה רגליהם של אפרקיים רחבות, א"ל בני שאלה גדולה שאלת, מפני שדרין בין בצעי המים. כאן הואיל להראותו בשלש פעמים שהוא מוחזק להלאותו בלא הפסק והי' ראוי להתמעט מדת הסבלנות, ע"כ ההידוש הוא נעלא בהשתמרות הסדר של הנועם והענוה בלא שום גרעון. אמנם התחכם הממרה לקפוץ מהתחלת הסדר של הסידור הגופני עד קצה האחרון של הרגלים, כדי להראותו שאם הוא חושב כבר בתשובה על שאלות כמותן מאחר שראה שהוא נשאל בהן, הנה מסתמא יחזיק בעיונו ג"כ הסדר הגופני, ואין השעה מספקת לבא עד הערת שינוי הרגלים שהם קצות הגוף, אולי בזה יהי' לו למופת גלוי כמה חפצו אדיר הוא להכניסו במבוכה ולהקניטו. אבל הוא ע"ה הראה בזה תוקף ענותו, בהכירו מהשינוי הגופני הזה ההשגחה על שינוי אבר כדי שיהיה מוכן יותר להתלמד לשוחות בין בצעי המים ע"י רוחב הרגל שמועיל להיות משתמש כעין משוט. א"כ הרי הונח ביסוד ההשגחה לתן ג"כ הכשר לאדם שע"י לימוד יוכל להשתמש בו להגן עליו מפגע העלול לבא עליו. וק"ו שהוכן בכח הנפש האנושית להכשיר את טבעה ע"י התלמדות להנצל מכל פגע של מקרים רעים הבאים לקלקל את תכונת הנפש והוד מוסרה. שיסוד כל ההגנות מכל רע במדות היא יקרת מדת הענוה השלמה הבאה עם חכמה ודעת ד', תורתו ויראתו, שאז תהיה הרֶגֶל-הנפשית רחבה ומוכנת להיות שוחה בין בצעי מי התמורות הבאות ממקרים שונים הבאים ביחוד ע"י בנ"א מרעימים, למען תנצל ולא תטבע בבוץ מי הבצעים, כ"א תדרך עז ותתהלך במישרים, בשלום ובמישור, בנחת-רוח ובאהבת הבריות, להיטיבם ולקרבן לתורה[1].

קכז. א"ל שאלות הרבה יש לי לשאול ומתירא אני שמא תכעום. חריצות הממרה היתה בזה לנגוע בהנקודה היותר פנימית שבנפש. שלפעמים יוכל להמצא עניו שמתגאה בענותו ואם יוכל להסתיר גאותו בלב, מ"מ יגלה כבית מלא תבן ע"י גירוי המזעזע כחות הנפש פנימה. וכאן אחרי כל התחבולות היותר נמרצות להביא את העניו שבענוים לידי קפידא, ניסה כוחו להקניטו במה שיראהו שהוא מחזיקו לקפדן. וזה היה ראוי באמת להביא לידי קפידא, אם היתה חלילה מוצאת מקום איזה שמץ נטיה שאיננה מיוסדת ע"פ עומקה של פינת יקרת מדת הענוה בנפש הזכה הזאת. וביותר הראה בזה לדעת, כי אינו מחזיק כלל הנהגתו עמו ראויה להביא לקפידא, עד שלא הכיר עדנה שלא איש כהלל יכעוס בשביל ריבוי שאלות.

קכח. נתעטף וישב לפניו, א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל. היסוד של הענוה היא להביע כבוד זולתו, מפני שיקרה נפשו בעיניו וכל כשרון הנמצא ברעהו יוחש אליו במדה הגונה. ע"כ באמרו שיש לו שאלות הרבה, נתעטף עוד בדרך הכשר לכובד ראש הראוי לעיון, לבד העיטוף הקדום שהי' להכשרת הכבוד, לפי ערך הקבלת פנים בחשיבות והכנה לשאלה אחת ברדדה שכפי הנוהג א"צ עמה כ"כ עומק דעת. אבל באמרו "שאלות הרבה י"ל לשאול", כבר מצא לנכון שראוי להראות לו אות שהבין עצמו לעומק עיון וישוב דעת, כדי שיוכל להזמין במדה הראויה למענה שאלות רבות וחשובות. והנה הכבוד הראוי לכל מחקר תלוי בשני דברים, האחד הוא בערך הכבוד של הנושא, כמו העיון בדברים מופשטים ורוחניים הוא יותר מכובד מהעיון בדברים מוחשיים וכאלה. והשני, בענין עומק הדעת שצריך לעיון, שישנן שאלות שהן קלות להפתר אע"פ שהנושא הוא רם בערכו, וישנן שאלות מסובכות שצריכות עיון מרובה אע"פ שעצם הנושא הוא קל וקטן. והוא ע"ה הכין עצמו בשני יחושי הכבוד, בהעמיקה הורה על כבוד המושגים שאפשר שיבאו ע"י משא ומתן של שאלותיו, וע"י הישיבה לפניו הורה על ההכנה של עומק הדעת שצריך כענין קשות מיושב. והנה כחות האדם ביחושו לרגש הלב ולשכל הם כמעט מתנגדים זה לזה, כשהלב רך ומתרגש או כח השופט איננו כ"כ בתקפו, וכשהשכל גובר ראוי שישמר הלב מכל נטיה הרגשית, כענין זמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד[1]. ע"כ להשלים כח הבעת הכנתו לעיון, כדי שיוכל להספיק על החפץ להשתדל בתשובת המון שאלות, מצא הענין שראוי להשלמת הכבוד, שכאן יראה שהוא כ"כ מכשיר עצמו להיות כולו שכלי, עד שהקריאה הרכה הבאה מחבת רגש הלב, קריאת "בני" שהיתה מרגלא בפומיה, השמיטה, רק כחוקר קר א"ל כל שאלות שיש לך לשאול שאל, כדי להורות כמה נכבד ערך חקירות שאלותיו בעיניו וגדולת נפשו אצלו, עד שעם כל רגשותיו העדינים המלאים אהבה וידידות לכל אדם, מצא להעמיד בנפשו אז תכונה בלתי מתפעלת לשם התגברות הכח השכלי הדרוש להכשרת עיון של שאלות רבות שהציע.

קכט. א"ל אתה הוא הלל שקורין אותך נשיא ישראל. יש נושא משרה שהוא ראוי לה בעצם תכונתו ויתרונו, וזה ראוי שיהיה מתואר כולו על שם המשרה בהשמטת השם העצמי, להורות שפרטיותו מבוטלת לגמרי לגבי היתרון שיש לו ביחש הכללי שהמשרה מצורפת אליו. ויש איש שאע"פ שלא גבר מאחיו עד שיהיה ראוי להיות דוקא הוא הנבחר למשרתו, מ"מ כיון שהוטלה המשרה עליו היא פועלת עליו להעלותו ולהכשירו ביתרון רוחני, וימלא רוח ד' וחפץ קדוש לדברים נשגבים ונעלים לחיי הכלל. כזה אינו ראוי להיות שמו נשמט מתוארו, כיון שפרטיותו ודאי תופסת אצלו מקום גדול, מ"מ ראוי להקרא בתור עצם פרטי בשני השמות, שמו העצמי בצירוף שם משרתו. מה שא"כ האיש שכ"כ שפלה נפשו עד שהמשרה ג"כ לא תוכל לפעול עליו להעלותו מתחתית מצבו הרוחני, זה ראוי לומר עליו שהוא רק מקרה שקורין אותו על שם משרתו, אבל לא תצורף להיות עומדת אצלו במדרגת שם עצם. ע"כ אמר הממרה בחוצפתו, אתה הוא הלל הפרטי, שכבר הקדים לנהוג כו לות ראש מרובה, שכ"כ ציירו בעזות בירידה עד שאמר שרק ורין אותך נשיא ישראל, ואין הקריאה מצורפת כלל אל השם, פני שהשם הקטן, לפי מבטא חוצפתו, נשאר בערכו כלא שום שפעה מהנשיאות.

19

ל. א"ל הן. ישנן שאלות כאלה שגם השתיקה תחשב שובה וכהודאה דמיא. אמנם תשובה שהיא משמחת את הלב, דם מתעורר להשיבה בפה מלא אע"פ שגם השתיקה היתה פקת לענין הידיעה, אבל התשובה היא מבארת הבעת הרצון. כ בהיות העניו השלם מצייר תמיד נגד עיניו מגרעות עצמו ומת זה יתרונות של זולתו, עד אשר יכבד מאד כל אדם ניו ובפרט הכלל כולו, ובהיות העניו נמשך אחר הצדק משכה טבעית אמיצה, ולפי מדת ציור המגרעות הנמצאות בו ראוי לו לפיהן שלילת הכבוד והבזיון, ע"כ ישמח מאד במה זיון אותו, באשר לפי ציורן הצדק יתייב כן, ועל דבר היוצא רת הצדק ראוי לשמח מצד עצמו, "שמחה לצדיק עשות ט"ו". ע"כ מרוב חדות נפשו על הביטוי שבו התבאר ציור שפלות קיצונה אליו, שהיתה מותאמת מאד לפי ציורי מי על ערך עצמו, ענה בפועל ולא הסתפק בשתיקה אה, רק בפה מלא אמר הן.

20

לא. א"ל אם אתה הוא לא ירבו כמותך בישראל. כאן מיק [את] ההקנטה, שמהוראת קלות דעתו נגדו אפשר לדון באה מאיזה הכרח חיצוני המעיקו לעבור על הכרתו בערכו דול. גם יוכל היות שיש לו תביעה עליו בתור נשיא ומנהיג, שפעל בעצמו לבזותו כ"כ, אבל אם היה מציירו כאילו היה ם פשוט כאחד מישראל היה מודה בערכו. ע"כ השכיל בעזות אר שכל אלה העזות שהחציף לעומתו, אינם באים מסיבה טית ומערך הקטנה רק בתור נשיא, כ"א הוא משפילו כ"כ עד פילו בתור אדם פשוט מישראל הוא ג"כ נחשב לו לשפל ד', עד שלא ירבו כמותו בישראל. וזאת היא העזות היותר אה, שאין למעלה הימינה.

קלב. א"ל בני מפני מה. בהקנטה זו מצא שהשינאה מבצבצת לחשוב עליו מה שלא יוכל שום דעת לדון, ע"כ העיר תרופת האהבה בקריאה של חיבה, כני. ובהיות תכונת העניו הכרת האמת גם בערכו, ועליו לדעת חפצו הטוב להשכיל ולהיטיב וכשרונו הנעלה, אלא שמגרעותיו ג"כ לא נכחדו ממנו, כין הפרטיות בין הכוללות החלישות האנושית, אבל בכל אופן א"א כלל לחשוב שלא תחשב ברכת ד' שירבו כמותו בישראל, ע"כ שאלו מפני מה. גם אחד מגדרי הענוה היא ההכרה ברפיון כחו, שאע"פ שהוא מתכוין אל הטוב וחפץ בו, אבל במה יוכל איש אחד לפעול הטוב הגמור כחפץ לבבו. אבל אם באמת ירבו בישראל כמותו, אז הלא לפי מרבית הכחות יתרבו הפעולות הטובות. ע"כ שאלו בהשתוממות, באמרו שלא ירבו כמותו בישראל, מפני מה. אמנם מכיר אני רפיוני, אבל הלא אינו כ"א מפני שמה אני וכחי דל, אבל כשיתרבו כמותי בחפצי עכ"פ לנטות אל הטוב, הלא תתרבה התועלת, וקדושת השם יתברך תתגדל ותתרחב יותר בעולם בישראל ובאדם.

קלג. א"ל מפני שאבדתי על ידך ארבע מאות זוז. כאן הסב כלי המלחמה של ההקנטה לצד אחר, בראותו את אומץ גודל הענוה כי כל בוז וכל שפלות פרטי לא יפעלו עליו במאומה להוציאו מגדר מנוחת נפשו וענותנותו, פנה לצד אחר, להראות גסות מצדו עצמו, איך שקללת "לא ירבו כמותך בישראל" לא אמר מפני גרעון פרטי שמצא בערכו, כ"א יודע הוא מעלתו וכבודו הגדול בישראל. אבל מפני שסובב על ידו היזק פרטי לו בד' מאות זוז שגרם לעצמו, מוציא מפיו דבת קללה לכלל עם ד' כזאת שלא ירבו כמותו בישראל. ע"כ דייק רק מפני שאבדתי על ידך ד' מאות זוז והי' ראוי לגערה מרובה איך השתקע' כ"כ בשגעון פרטי, לפצות פה [לסובב] עי"ז בהיזק כללי לכלל ישראל, לולא הענוה הנפרזה הסובלת כל ברות דעת ושלות השקט.

קלד. א"ל הוי וזיר ברוחך, כדאי הוא הלל שתאבד ע"י ארבע מאות זוז וארבע מאות זוז והלל לא יקפיד. כל אדם יש לו רוח מיוחד ונטיה מיוחדת שבודאי נטעם בו יוצרו כדי להשכיל ולהיטיב. ע"כ כל אדם צריך להשתדל לקנות הדרכים הטובים ע"פ מדותיו ותכונותיו, רק יזהר שלא תתפרץ נטייתו מן המדה הראויה ע"פ השכל וע"פ התורה, אבל אין ההדרכה ראויה להיות להשיא את האדם להרס ולאבד נטייתו הסבעית. ע"כ עם כל התפרצות העזות שהראה זה הממרה, היתה עצת שלום של אביך הענוים, נשיא אלהים זה, שיהיה זהיר ברוחו ובנטייתו, ועל פיה יוכל לעשות ג"כ הטוב והישר בעיני אלהים ואדם כשיכוין את המדה הראויה.

ממוצעים מסודרים. אמנם כדי שהכלל יגיע לחיים אמצעים, צריכים אנשים יחידים, עומדים על משמרת עבודת הכלל, להתנדב בעבודה רבה יוצאת חוץ לגבול האמצעי, כעבודת אנשי החיל שלפעמים ינדדו שינה מעיניהם ויעמדו הכן על המשמר שעות רבות יותר מהערך הראוי לחיים ממוצעים. והם מקבלים באהבה את העול הזה, אם בעלי נפש הם, ושמחים בעבודתם, כאשר יודעים הם כי רק בהתנדבם הם להעמיד את מצב חייהם במצב יוצא מגבול הסבל הממוצע, יצליחו את בני אומתם בחיים הממוצעים. כן השרידים אשר ד׳ קורא העוסקים בתורה, הם אנשי החיל למשמרת, חומה המה לאומה הישראלית בכללה, אני חומה של תורה ושדי כמגדלות אלו ת״ח. אם אנשי החיל יאבו להיות מתנהגים בחייהם בגבול הממוצע, אז תהי׳ המדינה אבודה ולא תשיג גם ארחות חיים ממוצעים, כי חמס ושד ותרבה בה, וודי צריה תשיג להדפה ולכלותה מעל פני האדמה. ע״כ הת״ח אנשי המשמר צריכים להתנדב לעבוד יותר מהמדה הממוצעת, כדי להביא שלום לעולם, כדי להמשיך יפה את הקיום לאור ישראל וחייו האמיתיים. ע״כ לא נביט אל חלישות הכח המוכרחת כמעט ברובו להמצא בין ת״ח עמלי תורה, על כתיתות הגוף החומרי ועל המניעה מהמון תענוגי החיים וששון עליזים. כי אך בזאת תתקיים התורה בעמל הגופני, הכתיתה נגד החלק המעשי הצריך סבל ועבודה של עיון ודרשא בעמל גדול, והרחקה מרגשות העונג של הרחבת החיים, ע״י ההתעמקות הנפלאה בעיונים שכלים מופשטים והגיונים מוסריים. איך לישר דרכם של בנ״א להתרומם מעל כל יצר לב האדם למראה עיניו, למען יוכלו בלא משוא פנים להורות לבני אדם הדרך הטובה והישרה, שתבא רק בהמתת החפץ הסוער לתענוגי הגוף, שהם ראויים אמנם להמון, אבל ראוי להיותם רחוקים מלב בעלי עיון עובדי עבודת הקודש לישר דרך העם.

שמונה קבצים, קובץ ד, צח.

עסק התורה לשמה הוא, כאשר משים האדם אל לבו, שהחיות הכללית של כלל ישראל, וסוד קיום האומה וצביונה, היא התורה, זאת היא העדות הנאמנה, המקפת את ההיסטוריה שלנו כולה. וכשמשימים אל לב עד כמה מצומצם הוא כח החיים התורני הזה, מפני המון דרישות הזמן, והמניעות הרבות המשכיחות תורה מישראל, אז הלא כל יחיד המחיה את עצמו באור החיים של התורה, לא את עצמו הוא מחיה, כי אם בתוך הכלל כולו, שהוא אחד מאבריו, הוא זורק זריקה של שיקוי חיים, והחיים הכלליים של ישראל מתרבים ומתעלים. ומחיי ישראל לחיים הכלליים

של העולם כולו, ושל שמחת ד׳ במעשיו, הלא הוא רק צעד אחד, והשמחה האידיאלית הזאת שמחת כל עולמים היא, וראויה היא להיות שמחתו האידיאלית של היוצר השמח ביצוריו. והרי העוסק בתורה לשמה משמח את המקום, משמח את הבריות, מה טוב חלקו, ומה נעים גורלו. חבלים נפלו לי בנעימים, אף נחלת שפרה עלי.

שמונה קבצים, קובץ ג, קס.

נכנס באוזן צדיקים לפעמים קול קורא, קומו צדיקים, עסקו בתורה, לחזק את כחה של כנסת ישראל, להוסיף אור בנשמתה הכללית, כדי שתתחבר עם דודה, מלך עולמים, מלך הכבוד, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, בנועם עליון וחבת ידידות, בגדולה וגבורה, כתפארת, קדושה ומלכות. והצדיקים מוצאים בלבבם אומץ עליון, מרגישים בקרבם רוח גבורה, נאזרים בימין ד׳ רוממה, מקימים הם את סוכת דוד הנופלת, מרימים אותה להיות עטרת תפארת בראש המלך הקדוש, ד׳ צבאות שמו.

אודות התורה (מתוך "לחזוק דברי תורה")

יסוד כל טוב, בעדנו, ובעד כל ישראל, ובעד כל העולם כולו, שהננו כל כך תאבים להאירם באור ד׳, הוא החפץ הנכון שנקבע בנפשנו לקדושה ולעילוי, שאיפת בהירות השכל, והגברת הופעתו עלינו, שאיפת יושר הלב, שכל חמדת המדות הטובות קשורות בו, שאיפת טהרת החיים, טהרת המעשים, הדבורים, וכיוצא בהם כל ערכי החיים, הפנימיים והחיצוניים. ומהיכן אנחנו שואבים כל אלה, – הלא מתוך אוצר החיים האמתיים, מן התורה הקדושה, מעין חיינו וחיי כל העולמים.

כל ענין שבתורה, בכל מרחביה, שמתקשרים אנו בו ביותר דביקות, ביותר בהירות, כל הלכה הנקנית בקרבנו ביותר בירור על ידי שקידתנו, כל סוגיא שמתבררת לנו ביותר טעם וביותר הארה על ידי עמלנו הנפשי, כל מחשבה, שבתורת ההלכה והאגדה, המוסר והיראה, שמתישבת יותר בנפשנו, הרי אנחנו נבנים על ידה, ובונים על ידה את הכלל כולו, ואת כל היקום, והננו מתקרבים בזה להשלמתנו האמתית לתכלית החיים, לרצון האמתי של חי העולמים ברוך הוא, החפץ להנחילנו את אור החיים, בכל חסנם ואמתתם.

בפרק בתרא דמכות (מ.), וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכים בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטום[1] ברחוק מאה ועשרים מיל, התחילו הם בוכים, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו, למה° אתה משחק. אמר להם, למה אתם בוכים. אמרו לו, גוים הללו יושבים בטח ושלוה והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלקינו נשרף° באש[2]. [אמר להם], לכך אני משחק, אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה[3]. שוב פעם אחת היו עולים לירושלים, כיון שהגיעו להר צופים קרעו בגדיהם[4]. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל יוצא מבית קדשי הקדשים. התחילו הם בוכים, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו, עקיבא למה אתה משחק. אמר להם, מפני מה אתם בוכים. אמרו לו, מפני שכתוב בו "הזר הקרב יומת"[5], עכשיו נתקיים "על הר ציון ששמם° שועלים הלכו בו" (איכה ה, יח), ולא נבכה. אמר להם, לכך אני משחק, דכתיב (זכריה ח, ג) "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו", וכי מה ענין אוריה אצל זכריה, והלא אוריה במקדש ראשון[6], זכריה במקדש שני[7]. אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, כתיב באוריה (מיכה ג, יב) "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער"[8], בזכריה כתיב (זכריה ח, ד) "עוד ישבו זקנים וזקינות ברחובות ירושלים". עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה, הייתי מחיירא שמא לא תתקיים נבואתו של זכריה. עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה, בידוע שתתקיים נבואתו של זכריה°. ובלשון הזה אמרו לו, עקיבא נחמתנו, עד כאן.

ומה מאוד השיב רבי עקיבא לדבר הזה, כשיבין אדם דבר זה. כי ישראל ומעלתם עד היכן מגיע לא יוכל האדם לדעת[9], אך כאשר יראו האומות, אשר אי אפשר שלא יהיה להם זכות מה[10], שבשביל אותו דבר מועט יזכו לדבר גדול כזה. ואם כן איך יסופק בו יתברך[11], שהוא מסדר הכל במשפט וביושר[12], שבשביל זכות הגדול שיש לאומה ישראלית, עד היכן יגיע שכרה[13]. ולפיכך אמר כאשר שמע קול צווחה של רומי ברחוק ק"ך מיל, והוא מהלך ג' ימים, עשרה פרסאות ליום[14]. וכמו זה הדרך[15] מצאנו בכמה מקומות; (ממדר', נג) "ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים", (שמות ג, כג) "דרך שלשת ימים נלך במדבר", (בראשית ל, לו) "וישם דרך שלשת ימים בינו לבין יעקב וגו'". כי שעור זה לדרך שיש לו רחוק, כי פחות מזה לא נקרא רחוק[16]. ולפיכך אמר ששמעו קול צווחה של רומי כך[17]. ואף על גב שאי אפשר בטבע לשמוע האוזן כל כך מרחוק, מכל מקום הם שמעו ברוח הקודש שעליהם קול צווחה זאת. ועוד, כי האדם מקבל מן הקול התפעלות. וכאשר היו בקרוב מהלך שלשת ימים, היו מקבלים מן צווחה של רומי התפעלות בעצמם. ודבר זה היו יודעים בחכמתם שהגורם הזה הוא קול צווחה של רומי, שעל ידה היו מקבלים בהלה ורעד, כמו מי שראוי שיהיה מקבל התפעלות על ידי הקול[18].

ועוד אמר שפעם אחת היו עולים לירושלים וכו'. ורוצה לומר, כי מפני שהיתה הגזירה על בית אלקינו אלו שני דברים ביחד, דהיינו השממון הגדול[19], וגם זה שישבו שם זקנים וזקינות[20]. וכאשר כבר נתקיימה הגזירה האחת, שהיה מקוים "והר הבית לבמות יער", הרי אנו מובטחים שתצא הגזירה השנית לפעל גם כן. כי אלו שני עדים, דהיינו החורבן וגם שישבו בו° זקנים וזקינות בירושלים, האחד מעיד על השני. כי ההעדר היא סבת ההויה, ואם אין כאן העדר אז לא תחול שום הויה. שלא יתהוה דבר רק כאשר קדם לו העדר צורה לגמרי[21]. ולפיכך אמר הכתוב "ואעידה עלי עדים נאמנים אוריה הכהן וזכריה בן יברכיהו", כי עדותם עדות אחת לגמרי[22]. כי האחד הוא ההעדר, והשני הוא ההויה, וההעדר הוא סבה להויה. וכאשר מקוים הגזירה האחת, שהוא החורבן, אין ספק שיהיה גם כן מקוים הגזירה השנית, היא ההויה שהיא לבית המקדש[23]. אבל אם לא היה מקוים הגזירה שהוא החורבן, היו מסופק בנבואת זכריה. אף על גב שאין לספק בנבואת הנביא[24], מכל מקום יש לחשוב כי בודאי יהיו יושבים זקנים וזקינות בירושלים, אבל לא הרבה, רק איזה יחידים, ולא תהיה מיושב לגמרי. אבל כאשר ראו החורבן והשממון הגדול, שיצא שועל מבית קדשי קדשים, וזה בודאי חורבן גדול, אז ידעו כי כמו ההעדר — שהוא קודם ההויה — כך יהיה ההויה, שיהיה ירושלים מיושב לגמרי בישוב הגמור[25].

ב' שבט, הרבנית חוי קלין

(2) ב'

עולת ראיה

„שכל הכתובים קודש ושיר־השירים קודש קדשים" (שם). הספרות, ציורה וחיטובה, עומדים להוציא אל הפעל כל המושגים הרוחניים, המוטבעים בעומק הנפש האנושית. וכל זמן שחסר גם שרטוט אחד הגנוז בעומק הנפש, שלא יצא אל הפעל, עוד יש חובה על עבודת האמנות להוציאו. מובן הדבר, שרק את אותם האוצרות, שבהפתחם מבסמים הם את אויר המציאות, טוב ויפה לפתח. „מכל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים" (שבת פח:). אמנם אותם הדברים הגנוזים, שקבורתם היא ביעורם, להם מתוקנת היתד שעל אזינינו לחפור ולכסות. ואוי לו למי שמשתמש ביתידו לפעולה הפכית; למען הרבות באשה, זעזועי הנפש שמצד רגשי האהבה הטבעית, שנוטלת חלק גדול במציאות, במוסר ובחיים, הם ראויים להתפרש ע"י הספרות בכל הצדדים שבהם היא מוציאה אל הפעל את הגנוזות, אבל בשמירה היותר מעולה מנטיה לצד השכרון שיש באלה הרגשות, שמהפך אותם מטהרה טבעית לטומאה מנולת רק אנשי קודש ראויים להיות שרי קודש. אמנם אם נחשב לחסרון כללי באיזו ספרות, כשלא ימצאו בה אלה הרגשות הפנימיות, שהאהבה מרשמת אותם, באותה האהבה הנהוגה, כמה ראוי לחשב לחסרון אם אותם הזעזועים הרמים והנשאים, שכ"כ פועלים ופעלו ועתידים לפעול על כל טובי בני־אדם ועל כנסת ישראל ביחוד, הנובעים מאהבת אדון כל המעשים, מקור הטוב והחסד, — אלה הרגשות הנאהבים לא יחקקו בספר ויפקד מקומם. היש ערך לעומק רגש האהבה הזאת, היכילוהו ימים רבים, היכלכלוהו גבהי שחקים. החסרון הזה אמנם נמלא לנו בשיר־האהבה אותו שהוא קודש קדשים, הוא שיר השירים אשר לשלמה. וכמו שמי שהוא חמור לאהבה לא יחוש מה יחפצו משוררי־האהבה בשיריהם הפרטיים, ואם היה יכולת בידו להשפיל את געגועיהם עד כדי טעימת חושו הגס היה עושה כן בשמחת לב ונפש חפצה, כן מי שלבו ערלה, ומוכרחת להיות כן מפני שלא טעם להתנשא אל מרומי הגיוני קודש, ולא חש מעולם נעם אור אהבת צור כל העולמים, איש נבל ולא־חכם כזה לא יוכל להכיל את הרעיון, כי אלה הגעגועים הרבים הפרטיים הנשאים שבשיר־השירים

המה רשמים של האוצר הגנוז בנפש כלל האומה, אשר בחר לו ד' לשמו ולזכרו, מפני שאינו מרגיש כלל שום חסרון בהפקד מקום אלה הרגשות, אשר לא ידעם. אבל מי שלא השהו אלוה חכמה יכיר ויחוש, כי אי־אפשר כלל לאוצר כתבי הקודש, של האומה הקדושה שכל תולדתה מלאה רישומי אהבת נפש לצור־מעוזה, בימי גדולתה והודה על־ידי חסד עליון מלא הוד, ובימי עניה ומרודיה ע"י נהרי נחלי דם ושטף צרות רבות ורעות, אשר כל אלה עוררו את האהבה, חזקוה והוציאוה אל הפועל המורגש, — אי־אפשר בשום־אופן שאלה הגעגועים לא ירשמו בספר באוצר הכללי ששם כל הגיוני־קדשנו נחיתים. אמנם מי שבעת שסרקו את בשרו במסרקות של ברזל יוכל להשיב „כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה, ‚ובכל נפשך', מתי יבא לידי ואקיימנו", ולהאריך באותה שעה ב„אחד" עד שיצאת נשמתו, רק הוא יוכל לומר שאין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר־השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר־השירים קודש קדשים. אמנם כנטף מים מני ים, כזיק אחד מלהב אש שעד לב השמים, כאות אחד מספר גדול ורחב־ידים, ידע איש אשר כה רמה נפשו להעריך ג"כ את האהבה הפרטית הטבעית בערכה הטהור, והיו לו האהבה הטהורה הטבעית, והאהבה הלאומית הנאורה, והאהבה האלהית הקדושה ומלאה הוד, ערוכות במערכה, „כמגדל דוד בנוי לתלפיות". אבל מה נמוכים הם הגמדים, בעלי עינים טרוטות, הזוחלים סביב לשדרת־האבנים התחתונה של מגדל עופל, ורושמים את קומתו, אשר לעב תגיע, רק כדי פשיטת ידם הקטנה ומעוף עינם, שדוק ותבלול שמו עליה מצור. ואם מראש מגדל עופל יוגד להם, שרואים את הכוכב, מלא הוד ויפעה, מיד יחליטו כמה נמוך הוא הכוכב הנהדר. נפשות כאלה, שיותר מרועה בעל לב רגש, שאהב את בת כלבא שבוע, לא יוכלו למצא בר' עקיבא, לא יוכלו ג"כ להוציא מקור לתכונת ההחלטה הנפלאה, ששיר־השירים הוא קודש קדשים, בערך כל הכתובים. כי־אם ממקור האהבה הפשוטה הפרטית, אשר אותה לבדה יחזו. אבל טהורי־לב יראו את ר' עקיבא בגדלו, את ר' עקיבא המשחק כשרואה ששועל יוצא מבית קדשי הקדשים, מפני שלנפשו הענקית העתיד הרחוק נצב כהוה, את ר' עקיבא המלא צהלה לקול המונה של רומי, מפני שהאהבה האלהית הנובעת מעומק חכמת לבו הנפלאה הורתהו, עד כדי מלא ציור חי, כי רומי ואליליה כליל תחלוף, ואור ציון לעד יזרח. האהבה בתענוגים למחזה העתיד הודאי מלאה כ"כ את לבבו הטהור, עד כי לא הניחה לו מקום גם לאנחת לב על ההוה המרעיד, שהכירו רק כעב קל על פני החמה הברה בשחקים. ורק ממקור אותה הנפש, שנשמתו יצאה באחד, יצאה ההחלטה: שכל הכתובים קודש ושה"ש — קו"ק.